

Застрожнікова Ірина Володимирівна,

к. держ. упр.,

доцент кафедри публічного управління, адміністрування та права,
Таврійський державний агротехнологічний університет ім. Дмитра Моторного,
м. Мелітополь

ORCID 0000-0002-9988-5288

УДК 351.851

doi: 10.34213/tp.20.04.16

АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто основні принципи децентралізації, які чинять вплив на освітню систему. Зазначається, що реформування передбачає упровадження в освіту нових стандартів, удосконалення матеріально-технічної бази в закладах освіти та науки, виявлення найкращих педагогів та науковців, запровадження досконалої та зрозумілої системи фінансування освіти і науки. Вказується на тісний взаємозв'язок між реформами децентралізації та модернізації національної освіти. Наголошується, що однією з ключових змін у ході реформи децентралізації було створення у громадах опорних шкіл.

Ключові слова: децентралізація, модернізація, освітня система, освіта.

Постановка проблеми. Кожен громадянин повинен мати доступ до сучасної освіти та медицини, отримувати на високому рівні необхідні адміністративні, соціальні та комунальні послуги, бути забезпеченим чистими та світлими вулицями, якісними дорогами. Проте люди мають можливість здійснювати вплив на якість послуг, що надаються, лише за умови знаходження поблизу відповідальних за надання їх. Влада, яка знаходиться найбільш близько до мешканців того чи іншого населеного пункту, – це міські, сільські та селищні ради та їхні виконавчі комітети, тобто органи місцевого самоврядування. Тож саме їх потрібно забезпечувати достатньою кількістю повноважень та коштів для вирішення всіх питань місцевого рівня та спроможності щодо відповідальності за них. Саме для досягнення цієї мети в Україні відбувається процес децентралізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив децентралізації на модернізацію освітньої системи в Україні все більше привертає увагу українських авторів, які ведуть наукові дискусії щодо отриманих і очікуваних результатів та наслідків для освітньої сфери реформи децентралізації в Україні. Цю проблему висвітлювали у своїх працях Ю. Доляк, Д. Карамішев, В. Сиченко, Д. Пальчук та ін.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення основних принципів децентралізації, які змінюють побудову вітчизняної освітньої системи.

Виклад основного матеріалу. Децентралізація – це процес передачі повноважень та фінансових ресурсів від державної влади до органів місцевого самоврядування. Реформа, яку було розпочато у 2014 р., уже приносить певні результати, зокрема й у сфері національної освіти, сприяючи її модернізації.

Важливість реформи освітньої галузі є беззаперечною. Очевидним є факт, що українська освіта в тому стані, у якому вона знаходилась до реформування, не задовольняла запитів як сучасної особистості, так і суспільства, не кажучи вже про економіку та світові тенденції. Кардинальні зміни в цій сфері мають головною метою надання високоякісної освіти на рівнях від початкової школи до закладів вищої освіти.

Глобальні зміни в підході до надання освітніх послуг стали можливими після прийняття рамкового Закону України “Про освіту”. З його допомогою метою освіти стали різнобічний розвиток особистості та затвердження її як найвищої суспільної цінності, виявлення та сприяння розвитку її талантів, різного роду здібностей – як фізичних, так і творчих та інтелектуальних [1].

Важливими завданнями є також чітке формулювання та усвідомлення цінностей і компетентностей, без яких неможливі повноцінна самореалізація та виховання у кожного з членів суспільства відповідальності та здатності робити свідомий суспільний вибір, уміння спрямовувати свою діяльність на користь іншим громадянам та загалом суспільству.

Саме формування згаданих суспільних рис здатне сприяти збагаченню розумового, духовного, творчого та економічного потенціалу української нації, забезпеченню такого освітнього рівня громадян, який сприятиме безперервному та постійному розвитку України, зокрема її європейської орієнтованості.

У науковій сфері реформу спрямовано на припинення ізоляції та старнації в галузі досліджень, формування умов для високоякісної наукової підготовки дослідників та розробок високої якості, що стосуються основних та прикладних галузей, зменшення інтервалу між проведенням досліджень і досягненням необхідних результатів, зміни у принципах вищої освіти і науки України відповідно до вимог освітнього та дослідницького простору Європейського Союзу [2].

Упровадження реформи включає в себе чотири напрями, а саме: реформи в (1) середній, (2) професійній (професійно-технічній), (3) вищій освіті, (4) формування нової системи управління наукою та її фінансування. Кожен із напрямів передбачає проведення певних заходів, об’єднаних спільною метою: трансформування української освіти в новітнє середовище, яке забезпечуватиме для учнів та студентів умови для формування ключових компетентностей, якими повинна володіти кожна сучасна людина для забезпечення успішної соціалізації, а також надання науковцям можливостей та потужностей, необхідних для досліджень, які мають прямий чи опосередкований вплив на соціально-економічний стан країни.

Реформування передбачає упровадження в освіту нових стандартів, удосконалення матеріально-технічної бази в закладах освіти і науки, виявлення найкращих педагогів та науковців, запровадження досконалої та зрозумілої системи фінансування освіти і науки. Важливою метою реформи має стати підвищення престижу праці педагогічних та наукових працівників.

Необхідність змін у системі освіти зумовлена глобальними змінами потреб суспільства та економіки. Підходи до освіти, запроваджені в минулому столітті, спрямовано на здобуття певного обсягу знань без усвідомлення того, яким чином можна застосувати їх у реальному житті. Отже, виходить, що процес освіти не пов’язано з реальними потребами ринку праці та економіки країни.

Недостатня та застаріла матеріально-технічна база, низька ефективність управління та менеджменту в початкових закладах, знаходження в основі економіки низькотехнологічних та сировинних галузей значною мірою зменшують конкурентоспроможність України як держави.

Потужність держави та конкурентність економіки забезпечуються згуртованими спільнотами творчих людей та активних і здатних до відповідальності громадян. Метою середньої та вищої школи має стати формування у випускників саме таких особистісних рис. Професійно-технічна та вища освіта має безперервно оновлювати свій зміст відповідно до потреб дійових підпри-

емств, які є замовниками кадрів. Одним із найважливіших питань є мобільність, конкурентоспроможність та кваліфікація працівників. Галузі освіти та науки повинні стати важелем суспільної рівності в державі та її економічного розвитку на рівні з іншими розвиненими країнами.

Оновлений зміст освіти спрямовано на формування у випускників навчальних закладів усіх рівнів навичок, необхідних для повноцінної самореалізації в умовах XXI ст.

Знання та вміння, отримані у процесі здобуття освіти, повинні бути такими, щоб їх можна було застосовувати в реальному житті, а не лише абстрактно. До найважливіших із них можна віднести володіння державною мовою на високому рівні, математичну, екологічну та загальнокультурну обізнаність, здатність до підприємливості. Обов'язковими наскрізними вміннями повинні стати критичність та системність мислення, здатність до творчості та ініціативності, раціональне володіння емоціями, здатність до адекватного оцінювання ризиків, розв'язування проблем та прийняття самостійних рішень.

Роль учителя в новій школі суттєво відрізняється від тієї, якою вона була в попередній системі освіти. Ні для кого вже не є таємницею, що, окрім викладача, сучасні діти мають вільний доступ і до інших джерел знань – як до книг, так і до мережі Інтернет. Це сприяє підсиленню ролі вчителя як партнера та логічному упровадженню педагогіки партнерства. Для забезпечення допомоги та підтримки вчителів розроблено освітній портал, наповнений необхідними навчальними матеріалами та підручниками в мультимедійному форматі, також створено інтерактивні онлайн-портали.

Реформа децентралізації та модернізація національної освіти мають тісний взаємозв'язок. Реформа, що стосується місцевого самоврядування, має у своїй основі європейські стандарти, зокрема базується на Європейській хартії місцевого самоврядування. Це забезпечує ОТГ новими можливостями, серед яких, зокрема, і підвищення ефективності управління закладами освіти. Одним із важливих позитивних результатів стало надання громадам можливості на свій розсуд виділяти більші суми коштів для забезпечення потреб шкіл та дитячих садків, а також можливість участі в міжнародних проєктах різних спрямувань.

Нова українська школа та нові підходи в навчанні було розпочато з розроблення нових стандартів освіти в державі. Найпершим із них став затверджений у 2018 р. державний стандарт, що стосувався початкової освіти. У ньому було враховано всі нюанси доступу до освіти високої якості для кожної дитини незалежно від її місця проживання, стану здоров'я або національної приналежності [3].

Децентралізація відкриває нові можливості у сфері освіти. Для того аби зрозуміти, про що саме йдеться, варто усвідомити, чим є процес децентралізації взагалі та як його пов'язано з освітою.

Зокрема, реформу децентралізації спрямовано на створення на базовому рівні спроможних та самодостатніх ОТГ. Найважливішим повноваженням, яке отримує громада, є можливість приймання та реалізації нею рішень. Якщо ж говорити, зокрема, про систему освіти, маючи на увазі галузеву децентралізацію, то не варто забувати, що держава, крім надання повноважень, повинна надавати також і ресурси для можливості реалізації їх. Таким є одне з державних зобов'язань. Не менш важливим аспектом децентралізації є державна гарантія щодо можливостей громад заробляти кошти та на власний розсуд ними розпоряджатися [4].

Продовженням бюджетної децентралізації, започаткованої у 2014 р., є, зокрема, законопроект 3614. Він передбачає, що всі ОТГ переходять на бюджетні відносини. Тобто ті ресурси, які ОТГ заробили своїми силами, а не отримали від держави, вони зможуть використовувати на власний розсуд.

Питання, що стосуються системи освіти, тепер можна буде вирішувати на місцевому рівні. Це може бути, для прикладу, відкриття паралельного класу з навчанням іншою мовою, зокрема мовою національної меншини, або ж проведення позакласних навчальних або виховних заходів.

Варто зазначити, що йдеться про освітню, а не навчальну програму. Вона залежить від конкретного закладу освіти, а не від об'єднаної програми або району. Тобто кожен заклад освіти, незалежно від того, школа це, гімназія чи ліцей, обирає освітню програму самостійно.

Однією з ключових змін у ході реформи децентралізації було створення в громадах опорних шкіл. У деяких випадках питання закриття школи є цілком очевидним. Наприклад, в одному із сіл Новобогданівської ОТГ Запорізької області у 2019 р. було закрито одноступеневу школу, оскільки станом на 1 вересня 2019 р. у школі навчалася лише п'ятеро дітей та працювало двоє вчителів. Нині дітей підвозять до сучасної опорної школи у селі Новобогданівка, а вчителів успішно працевлаштовано у цій самій школі. Економічний і соціальний ефекти в цьому випадку є очевидними [4].

Одним із питань у сфері освіти, яке покликана вирішити децентралізація, є забезпечення доступності освіти мовами національних меншин, оскільки, згідно із законодавством, громадяни України є рівними між собою та повинні мати рівний доступ до всіх благ. Це не повинно залежати від приналежності до будь-якої національності або народності. Одним із таких благ є також і освіта.

Унікальність реформи полягає в тому, що вона передбачає як забезпечення знання державної мови громадянами України, так і збереження материнської мови з метою передачі етнопонаціональних та культурних здобутків нащадкам.

На сьогодні відбувається підготовка кількох законопроектів, зокрема нового законопроекту "Про місцеве самоврядування і про державні адміністрації". У ньому буде чітко визначено новий розподіл повноважень, зокрема і в галузі освіти. Ці повноваження можна буде побачити у профільних законах. Тобто буде чітко прописано, хто за що відповідатиме. Проте вже зараз відомо, що за середню освіту відповідальність покладається на місцеві громади та ОТГ, отже необхідно забезпечувати їхню спроможність, адже якісна середня освіта – основа добробуту нації та наразі є дуже витратною сферою. Що стосується профільної та вищої освіти – вони належать до державних функцій. Така модель є унікальною для України [5].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Як бачимо, принципи децентралізації за умови обдуманого та раціонального запровадження їх є спрямованими на оптимізацію системи освіти та здатні значною мірою забезпечити її модернізацію відповідно до вимог сучасного суспільства. Зважаючи на те, що реформа децентралізації наразі активно триває, її принципи і надалі будуть модернізувати вітчизняну освітню систему. Ці зміни потребуватимуть подальшого вивчення.

Список використаних джерел*

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 04.08.2020).

2. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV. Дата оновлення: 18.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 04.08.2020).

3. Нова українська школа : сайт. URL: <http://nus.org.ua/about/> (дата звернення: 04.08.2020).

4. Застрожнікова І. В. Створення опорних навчальних закладів в об'єднаних територіальних громадах. *Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр. / ДРІДУ НАДУ при Президентові України*. 2019. Вип. 2 (22). С. 1–8.

5. Пальчук В. Формування освітніх просторів громад. *Україна: події, факти, коментарі*. 2019. № 19. С. 60–67. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr19.pdf> (дата звернення: 04.08.2020).

* Список побудовано в порядку посилань.

Zastrozhnikova I. V.,

PhD in Public Administration, Associate Professor of Public Administration, Administration and Law Department, Taurian State Agrotechnological University, Melitopol
ORCID 0000-0002-9988-5288

STATE MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL SPHERE AT THE REGIONAL LEVEL

The article emphasizes the need to reform the education sector in connection with decentralization processes. The basic principles of decentralization that affect the education system are considered. It is noted that the reform involves the introduction of new standards in education, improvement of material and technical base in educational and scientific institutions, identification of the best teachers and scientists, introduction of a perfect and clear system of financing education and science. It is emphasized that the reform is aimed at ending isolation and stagnation in research, creating conditions for high-quality scientific training of researchers and high-quality developments in basic and applied fields, reducing the interval between research and achieving the desired results, changing the principles of higher education and science. Ukraine in accordance with the requirements of the educational and research space of the European Union. The close link between decentralization reform and the reform of national education is pointed out, so the reform concerning local self-government is based on European standards, in particular, it is based on the European Charter of Local Self-Government, which provides OTG with new opportunities. Thanks to the decentralization reform, issues related to the education system can now be addressed at the local level. It is noted that one of the key changes in the decentralization reform was the establishment of support schools in the communities. One of the issues in the field of education that decentralization is designed to address is ensuring access to education in minority languages, as Ukrainian citizens are equal and must have equal access to all goods. It is pointed out that the new educational model is unique for Ukraine, as secondary education is transferred to local communities and their associations, and specialized and higher education belong to state functions. Thus, local authorities need to do everything necessary for their “capacity”, because quality secondary education is the basis of the nation’s well-being and is currently a very costly area.

Keywords: decentralization, modernization, educational system, education, educational system.

References

1. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Pro zahalnu seredniu osvitu: Zakon Ukrainy vid 13.05.1999 r. № 651-XIV. Data onovlennia: 18.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

3. New Ukrainian School. URL: <http://nus.org.ua/about/>.

4. Zastrozhnikova, I.V. (2019). Stvorennia opornykh navchalnykh zakladiv v obiednanykh terytorialnykh hromadakh [Establishment of support educational institutions in the united territorial communities]. *Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka*, 2(22), 1–8 [in Ukrainian].

5. Palchuk, V. (2019). Formuvannia osvithnikh prostoriv hromad [Formation of educational spaces of communities]. *Ukraina: podii, fakty, komentari*, 19, 60–67. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2019/ukr19.pdf> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 19.11.2020 р.